Suomen Pankin päärakennus

Arkkitehti Ludwig Bohnstedt

Teksti

Vilhelm Helander

(toim. Iina Lario)

Helander on Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurin historian emeritusprofessori ja etenkin vanhojen rakennusten ja ympäristöjen parissa työskentelevä arkkitehti.

Teksti on tiivistelmä Vilhelm Helanderin Suomen Pankin studia monetariassa 2.10.2007 pitämästä esitelmästä.

Bohnstedtista kertovan tekstin pääläheteenä Helander on käyttänyt vuonna 1979 ilmestynyttä weimarilaisen taidehistorioitsijan Dieter Dolgnerin teosta "*Architektur im 19. Jahrhundert. Ludwig Bohnstedt, Leben und Werk*".

Sisältö

Ludwig Bohnstedt, Suomen Pankin arkkitehti 4
Bohnstedt yksityisarkkitehtina Pietarissa..... 6
Gothan vuodet 10
Bohnstedtin tyyli arkkitehtina..... 12
Arkkitehtikilpailuilla keskeinen merkitys Bohnstedtin uralla..... 16
Bohnstedt Suomen Pankin pääkonttorin arkkitehdiksi..... 20
Päärakennuksen rakentaminen..... 26
Päärakennuksen myöhemmät vaiheet 28

Ludwig Bohnstedt, Suomen Pankin arkkitehti

”Ensimmäinen ja samalla kansainvälinen arkkitehtikilpailu Suomessa käytiin Suomen Pankin pääkonttorista vuonna 1876. Kilpailun voitti saksalainen arkkitehti Ludwig Bohnstedt, ja hänen suunnitelmiensa mukaisesti pankin päärakennus myös toteutettiin.” Tämä lähes legendaksi muodostunut lauselma kuuluu Suomen ja Helsingin arkkitehtuurin historian vakioteksteihin. Väite herättää uteliaisuutta. Kuka oikeastaan oli tämä Bohnstedt?

Bohnstedt syntyi vuonna 1822 Pietarissa, jonne hänen Stralsundista kotoisin oleva kauppiasisänsä oli muuttanut. Kotitalo sijaitsi Isolla Tallikadulla (Bolshaja Konjushennaja). Bohnstedt kävi Pietarin saksalaisen evankelisluterilaisen koulun. Samaa koulua kävi mm. Edith Södergran myöhemmin.

Bohnstedt matkusti Berliiniin vuonna 1839 ja aloitti yliopistoopintonsa, ensin filosofiassa. Vuonna 1840 hän siirtyi opiskelemaan Bauschuleen, jonka johtajana toimi Karl Friedrich Schinkel. Koulun varsinaiset opettajat, kuten kuuluisa museoarkkitehti F.A. Stüler ja Bohnstedtin lähin opettaja W. Stier, edustivat jo seuraavaa sukupolvea.

Bohnstedt opiskeli myös taideakatemiassa maisemamaalausta. Opinnot Berliinissä jäivät kuitenkin lyhytaikaisiksi, ja vuonna 1841 Bohnstedt matkusti vuodeksi Italiaan ja toteutti näin silloisten arkkitehtiopiskelijoiden lähes pakollisen toiviomatkan. Bohnstedt omaksui uuden berliiniläisen arkkitehtuurin tyylipiirteet ja toi niitä sittemmin myös Pietariin aateliston tai porvarien pieniin kivipalatseihin.

Ludwig Bohnstedt

Bohnstedt yksityisarkkitehtina Pietarissa

Bohnstedt aloitti toimintansa Pietarissa yksityisarkkitehtina vuonna 1843. Edellytyksenä ”vapaan taiteilijan” asemalle oli työnäyte, jonka hän oli antanut jo 21-vuotiaana. Vuonna 1846 seurasi akateemikon arvo, joka puolestaan oli ehtona sille, että Bohnstedt saisi töitään esille Pietarin taideakatemian vuosikertomuksiin. Vaadittuna työnäytteenä oli loistokylpylän ideasuunnitelma. Bohnstedt sai myös hovineuvoksen tittelin ilmeisesti keisariperheen antamien rakennustehtävien myötä. Korkeimman akateemisen arvon eli professorin tittelin Bohnstedt sai vuonna 1858. Hänen ansioikseen katsottiin muun muassa Hampurin raatihuoneen ja Lontoon ulkoministeriön kilpailuehdotukset.

Bohnstedt ei opettanut Pietarin taideakatemiassa. Hänellä oli sitä vastoin Pietarin ateljeessaan omia harjoittelijaoppilaita, kuten V. A. Schröter, josta sittemmin tuli tärkeä pietarilaisen tiilityylin kehittäjä ja muun muassa Marinski-teatterin arkkitehti. Schröter oli myös jonkin aikaa suomalaissyntyisen Albert Mellinin yhteistyökumppani. Ilmeisesti juuri Schröter kirjoitti myöhemmin, kuinka hankalana persoonana viranomaiset ja rakennuttajat pitivät Bohnstedtia: ”Hän oli uhmakas, vaikeasti lähestyttävä ihminen, mutta kuinka lempeä ja avulias hän oli oppilaidensa ja lähipiirinsä kanssa”. Hän oli siis tyypillinen virkamieskunnan vastapainona toiminut taiteilija-arkkitehti. Samaan tapaan Suomessakin itsenäiset arkkitehdit nousivat 1870-luvulla esille virkamieskunnan vastavoimana, mikä näkyy myös Suomen Pankin rakennushankkeen vaiheissa.

Bohnstedt oli 1850-luvun alussa suuriruhtinatar Jelena Pavlovnan palveluksessa. Hän suunnitteli Oranienbaumin huvilinnaan lisärakennuksia, kuten Katariina Suuren kiinalaiseen paviljonkiin liitetyn gallerian ja uuden keittiöpaviljongin. Nämä taidonnäytteet osoittivat, kuinka arkkitehti osasi eläytyä aivan toisen aikakauden tyyli-ihanteisiin. Bohnstedtilla oli aluksi myös valtion virkatehtäviä, mutta hän lopetti ne – kuten vihjattiin – epäkäytännöllisyydestään johtuvien ristiriitojen vuoksi.

1850-luvun alkupuolelta lähtien Bohnstedt toimi lähinnä yksityisarkkitehtina. Tyypillisiä tehtäviä olivat aatelistolle tai kauppaporvareille rakennetut pienet kaupunkikivitalot, joista suuri osa on sittemmin purettu. Ehkä loisteliain esimerkki sekä Bohnstedtin ketterästä

Bohnstedtin leikkauspiirros Suomen Pankin päärakennuksesta © Suomen Pankki

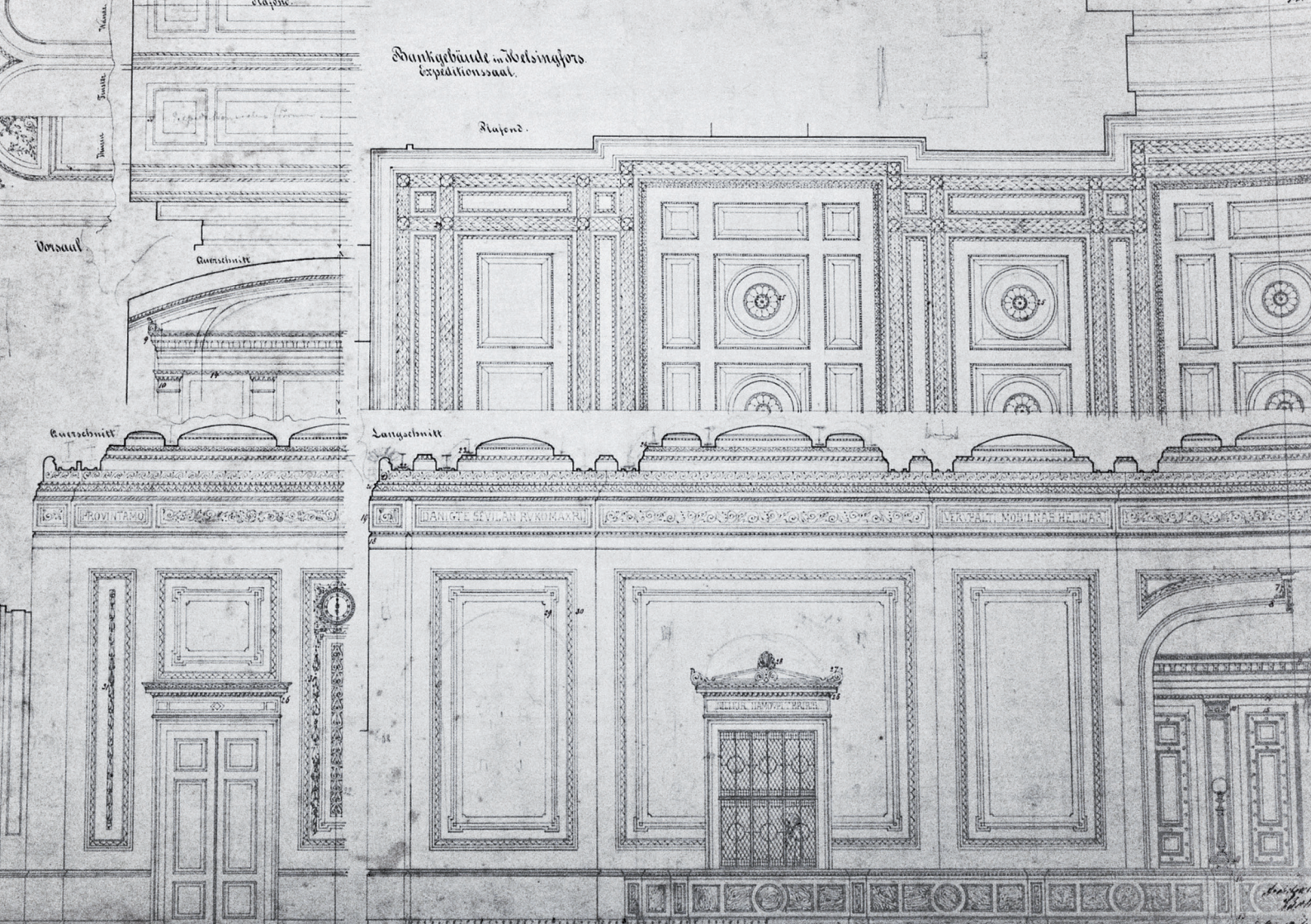
Bankgebäude in Helsingfors.
Expeditionssaal.
Plafond.
Vorsaal
Querschnitt
Querschnitt
Langschnitt
PROVINTAMO
DANIGTE SEVILAN RVKOMAXRI
VERTAALT MOBILNAS HELIGAR

tyylitaituruudesta että piirustusten virtuoosimaisesta esitystavasta on Jusupovin kaupunkitalo, joka rakennettiin vuosina 1852–1858 Litenij Prospektin varrelle. Talo on osuvimpia esimerkkejä Pietarissa 1830-luvun jälkeen virinneestä, hovin ja aateliston suosimasta uusbarokkityylistä, jossa ihanteena oli keisarinna Elisabetin ajan ja hänen pääarkkitehtinsa Rastrellin rakennustaide.

Bohnstedtin ura tuotteliaana kilpailuarkkitehtina alkoi Pietarin aikana. Bohnstedt teki kilpailuehdotuksen muun muassa suuriruhtinaalliseksi maaseutulinnaksi ja ehdotuksen Talvipalatsin pihan kattamiseksi salitilaksi. Merkittävin tuon kauden kilpailuvoitto oli Riian saksalainen teatteri eli nykyinen Latvian kansallisooppera. Rakennus toteutettiin vuosina 1860–1863 pian sen jälkeen, kun Riika oli vuonna 1856 saanut uuden, vanhaa kaupunkia ympäröivän puistovyöhykkeeseen perustuvan asemakaavansa.

Teatterirakennuksesta tuli lopulta pääteos Bohnstedtin toteutettujen töiden joukossa. Rakennuksen kohtalo oli kuitenkin kova, sillä se paloi vuonna 1882, kun uudenaikaisena pidetty kaasuvalaistus petti. Bohnstedt teki vielä poikansa kanssa rakennuksen korjaussuunnitelman. Pian sen jälkeen teatteria laajennettiin näyttämöpäästään Riian kaupunginarkkitehdin johdolla. Nykyisin rakennus lähes hukkuu puiston puolella vielä uudempien, valtavien ja ehkä käytännön uudistustarpeen sanelemien laajennusosien taakse.

Bohnstedtin piirtämä Riian saksalainen teatteri toimii nykyään Latvian kansallisoopperana.
© Latvian kansallisooppera

NACIONĀLĀ OPERA
SIMFONISKĀS MŪZIKAS KONCERTS
Jaunā pianisma zvaigzne
ANTONS ĻAHOVSKIS
LATVIJAS NACIONĀLĀS OPERAS ORĢESTRIS
Diriģents MODESTS PITRENS
010. gada 14. februārī plkst. 19:00
www.opera.lv

Gothan vuodet

Toinen päävaihe Bohnstedtin elämässä ja työssä alkoi, kun hän vuonna 1863 jätti Pietarin ja muutti sukunsa vanhaan kotimaahan Saksaan. Bohnstedt ei kuitenkaan muuttanut opiskelukaupunkiinsa Berliiniin vaan Sachsen-Coburg-Gothan ruhtinaiden hallitsemaan Gothaan Thüringeniin keskelle Saksaa. Hän osallistui Gothan rakentamiseen kaupunkineuvoston rakennustoimen asiantuntija-senaattorina.

Bohnstedtin Gothaan suunnittelemat tärkeät uudet rakennukset, kuten joukko Suomen Pankin rakennusta ennakoivia pankkitaloja, noteerattiin aikoinaan. Nykyisissä suppeissa matkaoppaissa niitä ei kuitenkaan mainita. Gothasta käsin Bohnstedt loi laajan tuotannon myös muualle Saksaan. Hänen runoilija Ernst Reuterille sunnittelemansa huvila Eisenachissa on tyypillinen esimerkki Bohnstedtin opiskeluajan berliiniläisen arkkitehtuurikoulukunnan ihanteista. Erityisesti muistetaan kuitenkin Bohnstedtin kilpailutehtävistä syntynyt huikea kansainvälinen verkosto.

© Suomen Pankki

Bohnstedtin tyyli arkkitehtina

Bohnstedt sopii hyvin edustamaan 1800-luvun puolivälin ja jälkipuolen tyypillistä, historiallisesti valistunutta ja piirustustaitoista arkkitehtia. Bohnstedt liikkui vapaasti eri tyylilajien välillä. Ajalle tyypillisesti aiheita lainailtiin ja koottiin. Arkkitehtuurin historian suuret vaiheet antiikki, romaniikka, gotiikka ja renessanssi kertautuivat nopeasti. Usein puhutaan 1800-luvun historismista, eklektismistä. Oikeammin olisi puhuttava tyylipluralismista, jossa eri tyylivivahteita sovelletaan samanaikaisesti eri rakennustehtävien ja niihin sopivan luonteen ja asun tavoittamiseksi. Tässä suhteessa Bohnstedt oli täysi ammattilainen. Keskeisenä tyylilajina Bohnstedtilla, kuten monilla muillakin varsinkin Saksassa, oli jo 1800-luvun alkupuoliskolla kehitetty ”Rundbogenstil” eli pyörökaarityyli ja sitten tätä runsasmuotoisempi uusrenessanssi, jota melko pelkistyneessä muodossa edustaa Suomen Pankin päärakennus.

Bohnstedtin aikaiselle uusrenessanssityylille olivat ominaisia vahvat, sulkeutuneet ja ympäristöstään erillään olevat rakennukset. Bohnstedtin töissä löytyy kuitenkin myös vapaampia piirteitä. Bohnstedt ei vaalinut usein edellytettyä rakennusten tyylipuhtautta vaan saattoi yhdistellä muotoja melko vapaasti. Hän suunnitteli tyyliltään uusbysanttilaisia ortodoksisia kirkkoja, ja Venäjällä hän oli nopeasti omaksunut suositun uusbarokin ja uusrokokoon muotokielen. Myöskään uusgotiikka ja sen eri vivahteet eivät olleet hänelle vieraita.

Historiallisia rakennusmuotoja ei kopioitu sellaisinaan, vaan ne sulautettiin aineksina uudenlaisiin kokonaisuuksiin. Erityisesti 1800-luvulla omistauduttiin kehittämään ratkaisumalleja uusia tai uudistuvia rakennustehtäviä varten. Bohnstedt antoi panoksensa myös tässä suhteessa varsinkin teatterien ja pankkirakennusten suunnittelijana. Arkkitehtuurikilpailuissa tehtävät liittyivät yleensä juhlallisiin julkisiin rakennuksiin. Ne edustivat erityistä rakentamisen taidetta (Kunstbau), jonka vastakohtana olivat hyötyrakennukset (Nutzbau). Bohnstedt toimi myös teollisuuslaitosten suunnittelijana. Oikeastaan ainoa muuten suuressa mitassa toteutettu rakennustehtävä, johon Bohnstedt ei tuonut panostaan, oli ns. grynderikauden vuokrakerrostalo.

Teollistuminen toi mukanaan uudet rakennusmateriaalit ja raken-

Läpileikkauspiirros Suomen Pankin päärakennuksesta
© Suomen Pankki

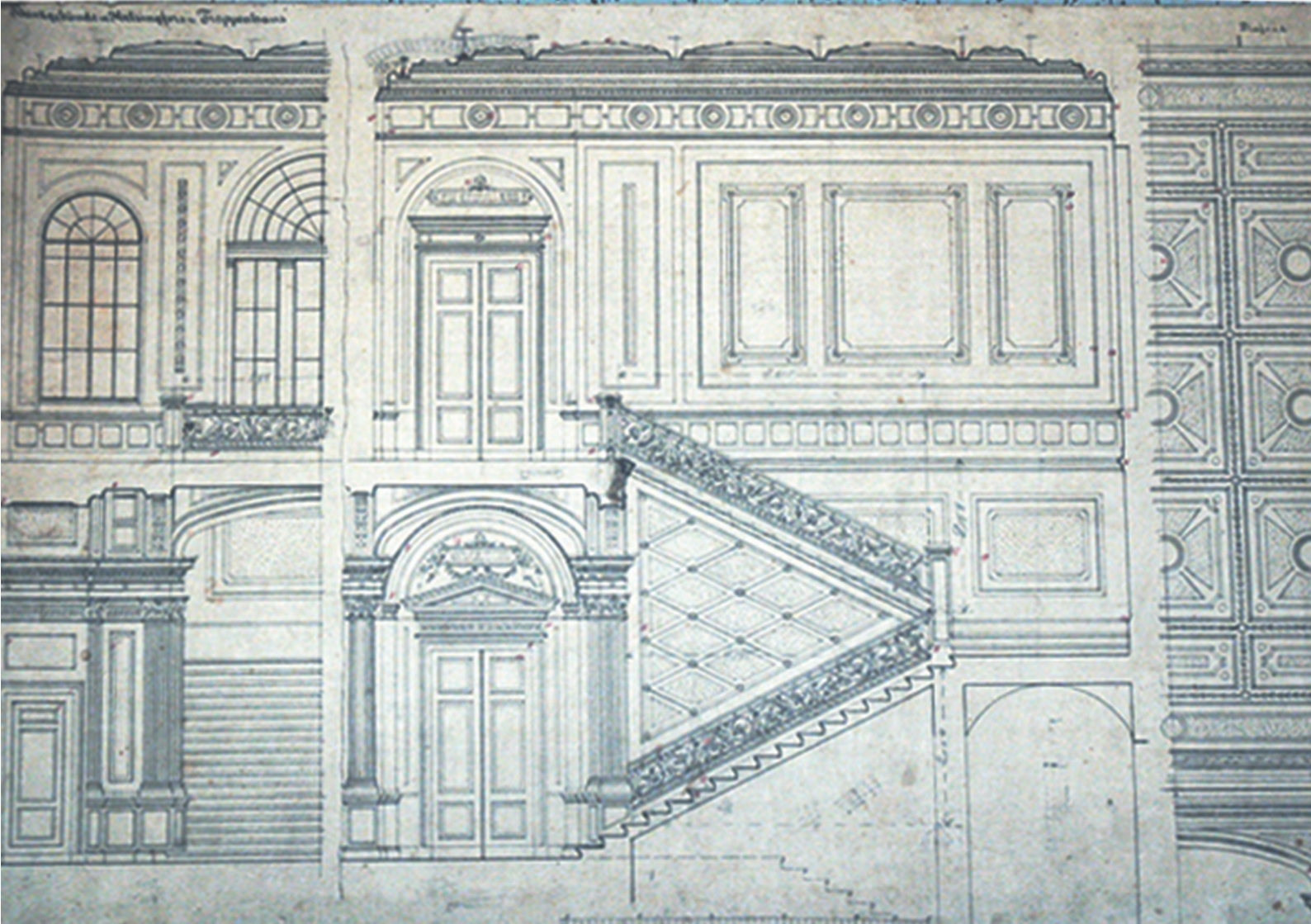

nustavat: rauta- ja lasirakentamisen, koneellisesti lyödyt tiilet ja vähitellen myös betonin, jota aluksi käytettiin muun muassa koristemuotoihin valettavana keinokivenä. Bohnstedtin rakennukset edustavat yleensä vakaata, tiilimuuraukseen ja rappaukseen tai luonnonkiveen perustuvaa kivirakentamista. Bohnstedt ei kuitenkaan vierastanut uudistuksia. Hän osoitti kiinnostusta rauta- ja lasiarkkitehtuuriin joissakin töissään ja kirjoituksissaan.

Pietarin kauden Bohnstedtia voidaan uusbarokin taitajana verrata aikakauden ylivertaiseen tyylivirtuoosiin Andrei Stakenschneideriin yhtä lailla kuin Helsingin saksalaisen kirkon arkkitehtiin, berliiniläisvaikutteita saaneeseen Harald Bosseen. Bohnstedtin työt asettuvat merkitykseltään siihen laajempaan joukkoon rakennuksia, jotka hieman johtavien rakennusten varjoonkin jääneinä täydentävät kuvaa 1800-luvun rakennustaiteesta.

Suomen Pankin päärakennuksen aula vuonna 1934
© Suomen Pankki

Arkkitehtikilpailulla keskeinen merkitys Bohnstedtin uralla

Bohnstedtin arkkitehdinuran erityislajiksi muodostuivat kansainväliset arkkitehtuurikilpailut. Jo Pietarin aikana Bohnstedt teki ehdotuksen yli 20 kansainväliseen kilpailuun. Näistä ehdotuksista ainakin neljä palkittiin tai lunastettiin. Lisäksi hän teki kuusi kilpailuehdotusta Pietariin ja joukon muualle Venäjälle. Gothan aikana Bohnstedt saavutti ainakin kahdeksan palkintosijaa niissä 17 kansainvälisessä kilpailussa, joihin hän osallistui. Hän oli mukana lähes kaikissa ajan suurissa kilpailuissa, joiden tuloksena toteutui joukko Euroopan tunnetuimpia 1800-luvun rakennuksia Hampurin raatihuoneesta Viktor Emanuel II:n monumenttiin Roomassa. Gothan aikaisista Bohnstedtin ehdotuksista toteutettiin pyhiinvaelluskirkko Portugalissa ja Suomen Pankin pääkonttori Helsingissä.

Kilpailut toivat Bohnstedtille yhteyden myös Suomeen. Suomen Pankin kilpailuun Bohnstedt lähetti kaksi ehdotusta, joista toinen valittiin voittajaksi. Lisäksi Bohnstedtin ehdotus lunastettiin Helsingin kirurgisen sairaalan kilpailussa vuosina 1877–1878. Lopulliset sairaalan suunnitelmat teki Frans Anatolius Sjöström soveltaen palkittujen ja lunastettujen kilpailuehdotusten ratkaisuja. Sairaalan keskeisen paviljongin tilaratkaisut pohjautuvatkin osaksi Bohnstedin ehdotukseen, minkä kautta hän on antanut osuutensa tuon historiallisesti merkittävän helsinkiläissairaalan arkkitehtuuriin. Ilmeisesti Bohnstedt osallistui – vailla menestystä – myös Ateneumia koskeneeseen kilpailuun vuonna 1882.

Bohnstedtin kilpailumenestystä ei selitä pelkästään ylen ahkera osallistuminen. Menestyksen avain oli piirustusten loistelias esitystapa. Siihen liittyivät toisaalta myös varsin rationaaliset pohjaratkaisut.

Bohnstedtin suuri triumfi oli voitto Saksan valtiopäivätaloa koskeneessa kilpailussa vuonna 1872. Kilpailuun osallistui yli 100 ehdotusta. Bohnstedtin panoksena oli jättiprojekti, johon kuului 15 suurta piirustusta eli planssia. Kun tieto voitosta tuli, gothalaiset kunnioittivat arkkitehtiaan soihtukulkueella ja lehdistö juhli häntä valtakunnan etummaisena rakennusmestarina ja jopa suurimpana elävänä arkkitehtina.

Bohnstedtin ehdotuksen tyylilajin sanottiin olevan ”Römische Renaissance im Freier Auffassung” eli vapaasti tulkittu roomalainen renessanssi. Valtiopäivätalon hallitsevana aiheena oli pääjulkisivun keskiosan

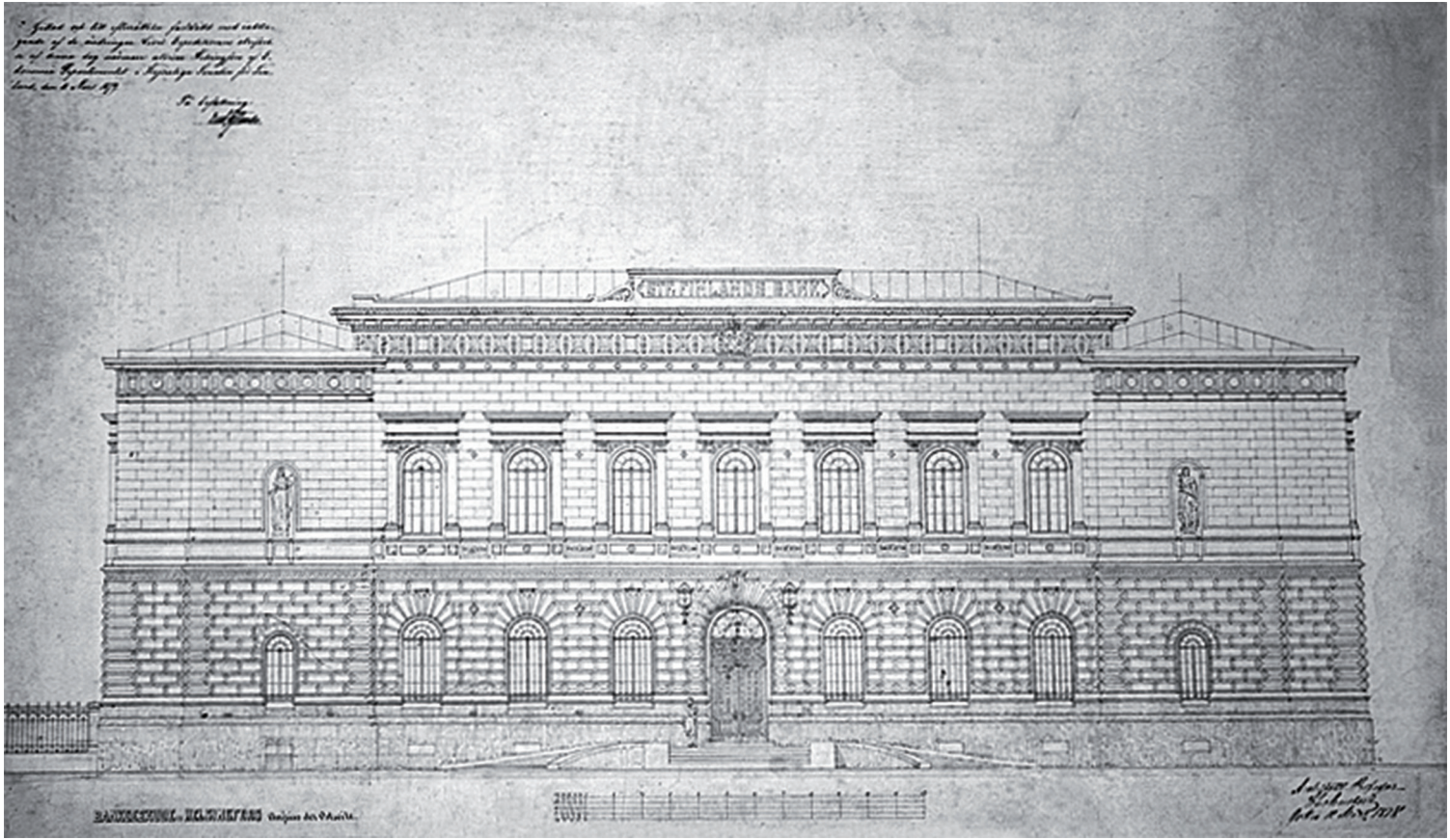

Bohnstedtin piirros Suomen Pankin julkisivusta
© Suomen Pankki

valtaisa kaariportaali. Se tulkittiin avoimeksi, kutsuvaksi kansanvallan vertauskuvaksi, vastakohtana sulkeutuneelle virastojättiläiselle. Sisätiloissa Bohnstedt kehitti pelkkien salirivien sijasta toimivan käytäväjärjestelmän. Ehdotus loi Bohnstedtille ennennäkemättömän maineen, ja myös muut arkkitehdit jäljittelivät suunnitelman pääpiirteitä muissa kilpailuissa.

Triumfi kääntyi kuitenkin tragediaksi. Valtiopäivätalohanke lykkäytyi, ja lopulta vuonna 1882 järjestettiin uusi kilpailu, jossa Bohnstedt ei enää menestynyt. Uusi entistä raskaampi tyylilaji oli nyt vallalla. Toinen isku Bohnstedtille oli Riian teatterin palo. Samoihin aikoihin myös iso Ukrainaan suunniteltu linnaprojekti jäi paperille, kun rakennuttaja teki konkurssin. Vuonna 1883 Bohnstedtia kohtasi halvaus, mutta tästä huolimatta hän jatkoi suunnittelua elämänsä loppuun asti. Bohnstedt kuoli vuonna 1885, ”im Geistiger Umnachtung” eli henkisen turtumuksen vallassa.

Aikalaisarviot nostivat Bohnstedtin esiin koko Saksalle tärkeän 1800-luvun arkkitehtuurin suuntauksen viimeisenä ja keskeisenä edustajana. Samalla arvioihin sisältyi häivähdys kritiikkiä. Se kohdistui Bohnstedtin töissä ilmenevään näennäiseen tekemisen helppouteen. On sanottu, että nopea menestys johti Bohnstedtin nerokkaaseen pinnallisuuteen. Ilmeisesti arkkitehtuurin esittäminen näyttävinä piirustuksina, plansseina, oli hänelle tärkeämpää kuin rakennusten toteutus. Esimerkkinä voidaan mainita, että huomiota herättääkseen Bohnstedt esitteli Lontoon vuoden 1862 maailmannäyttelyssä peräti 68 piirustusta. Toisaalta Suomessa muistetaan, ettei hän pyynnöistä huolimatta vaivautunut saapumaan paikalle Suomen Pankin päärakennuksen rakennustöitä valvomaan.

© Suomen Pankki

FINLANDS BANK - SUOMEN PANKKI

Bohnstedt Suomen Pankin pääkonttorin arkkitehdiksi

Suomen Pankki perustettiin Turussa vuonna 1811, ja se muutti Helsinkiin syksyllä 1819. Pankin ensimmäinen tilapäinen sijaintipaikka Helsingissä oli Senaatintorin kaakkoiskulmassa oleva kauppias Sederholmin talo. Suomen Pankki ehti toimia noin kuusi vuosikymmentä myös Senaatintalon eli nykyisen valtioneuvoston linnan eteläisessä siipirakennuksessa. Sijainti oli luonnollinen, sillä pankki toimi tuohon aikaan senaatin alaisena rahalaitoksena. Kun Suomen Pankin hallinnollinen asema muuttui vuonna 1868 pankin siirtyessä valtiopäivien alaisuuteen, jo aikaisemmin esillä ollut suunnitelma oman rakennuksen saamisesta tuli ajankohtaiseksi.

Ensimmäiset suunnitelmat pankin uudeksi pääkonttoriksi teki Yleisten rakennusten ylihallituksen johtava arkkitehti Hampus Dalström vuonna 1872. Kuten Hugo E. Pipping Suomen Pankin historiikissaan kertoo, Dalström lähetettiin muun muassa Kööpenhaminaan perehtymään Tanskan hieman aikaisemmin valmistuneeseen Nationalbanken-taloon. Tämä arkkitehti J. D. Herholdtin suunnittelema, aikoinaan mitä uudenaikaisin pankkitalo on sittemmin purettu. Dalströmin suunnitelmassa on selvästi sovellettu Herholdtin ratkaisuja, joskin suppeamman rakennusohjelman rajoissa. Pankkirakennuksen huonetilaohjelma oli näin ensi kerran määritelty.

Dalströmin suunnitelmat eivät kuitenkaan tyydyttäneet pankkivaltuusmiehiä. Elettiin aikaa, jolloin ensimmäiset yksityiset arkkitehdit nousivat toimimaan virkamiessuunnittelijoiden rinnalle. Dalströmin suunnitelmasta päästiin eroon, kun päärakennuksen suunnittelusta päätettiin pitää ensimmäinen Suomessa järjestettävä kansainvälinen arkkitehtikilpailu. Kilpailuohjelmaa levitettiin ilmeisesti pankin yhteysverkoston avulla myös Suomen ulkopuolella.

Kilpailujulistuksessa määriteltiin rakennukselle useita edellytyksiä. Pääfasadin tuli olla Nikolainkadulle eli nykyiselle Snellmaninkadulle päin. Rakennusmateriaalit määriteltiin paloturvallisuuden vuoksi siten, että kiven ja raudan lisäksi ei saanut käyttää muuta materiaalia muualla kuin lattioissa ja ovissa. Myös holvien tuli olla tulenkestäviä. Niin ikään paloturvallisuuden vuoksi lämmitys tuli johtaa pankkirakennukseen erillisestä sivurakennuksesta. Myös huoneiden sijoittelulle asetettiin tarkat määräykset.

Vanha pankkisali
© Suomen Pankki

Määräaikaan 1.9.1876 mennessä Suomen Pankin kansliaan saapui yhdeksän ehdotusta. Palkintotuomareihin kuului kaksi suomalaista arkkitehtia, yksityisarkkitehti ja johtava arkkitehtuurin opettaja Frans Anatolius Sjöström sekä Ludvig Lindqvist Yleisten rakennusten ylihallituksesta. Kansainvälisenä jäsenenä raadissa toimi tukholmalainen arkkitehti F. G. Dahl, joka on tunnettu muun muassa Ruotsin kuninkaallisen kirjaston (Kungliga biblioteket) suunnittelijana.

Kilpailussa jaettiin kaksi palkintoa. Ensimmäinen palkinto oli suuruudeltaan 5 000 markkaa, ja sen sai Ludwig Bohnstedt. Toisen, arvoltaan 2 500 markan suuruisen palkinnon sai tukholmalainen arkkitehti F. O. Lindström. Arkkitehtikilpailun muista osallistujista ei ole virallisia tietoja, sillä osallistujien nimet olivat suljetuissa kuorissa, joista vain palkittujen kuoret avattiin. Toisena palkitusta Lindströmistä tuli sittemmin Uumajan kaupunginarkkitehti ja kaupungin tärkeimpien julkisten rakennusten suunnittelija. Suomen Pankin piirustusarkistossa esiintyy yhden säilyneen piirustussarjan yhteydessä uteliaisuutta herättävä nimi Philibert. Kyseessä on Lindströmin palkittu kilpailuehdotus ja hänen kilpailussa käyttämänsä nimimerkki.

Bohnstedt oli hankkinut Gothassa kokemusta pankkitalojen suunnittelijana ja rakennustyypin kehittäjänä. Bohnstedtin Suomen Pankin pääkonttorin ehdotuksessa voi nähdä samantapaisia piirteitä kuin hänen vasta toteutetuissa pankkitaloissaan. Näitä olivat muun muassa kaksikerroksisten rakennusten selkeä, lähes kuutiomainen hahmo, kevyesti ulostyöntyvät siipiosat, julkisivupintojen harkotus ja pyörökaarien käyttö. Kaikki ovat sinänsä yleispäteviä aikakauden muotoratkaisuja.

Bohnstedt oli kilpailun voittaessaan maineensa huipulla. Kansainvälisesti tunnetun arkkitehdin saaminen suunnittelijaksi Helsinkiin herätti innostusta. Bohnstedtin säilyneistä toteutuspiirustuksista näkee niiden hienon esitystavan. Julkisivut ovat edustavia, joskaan eivät ehkä erityisen yksilöllisiä. Sisätiloissa huomiota herättää komea tilasarja, joka johtaa pohjakerroksen aulatiloista koko tilakompositiota – kuten niin monessa muussakin 1800-luvun julkisessa rakennuksessa – hallitsevaan monumentaaliseen porrashuoneeseen ja edelleen pääkerroksen saleihin.

Leikkauspiirustuksissa huomio kiintyy runsaaseen, hallittua klassista muotokieltä noudattavaan seinien ja

© Suomen Pankki

kattojen jäsentelyyn ja koristeluun. Rakennus kuuluu Bohnstedtillekin tyypillisten, tukevien ja melko perinteisten kivirakennusten joukkoon. Se perustuu pääosin tiilimuuraukseen ja holvaukseen sekä näitä peittävään rappaukseen. Aikakauden uutuutta, rautarakentamista, sovellettiin kuitenkin myös laajasti osana kantavia rakenteita. Detaljipiirustuksissa huomio kiintyy runsaaseen rautakiskojen käyttöön kattojen kannatuksessa yhdessä muurattujen kappaholvien kanssa. Pyrkimyksenä oli pankkirakennuksessa erityisen tarpeellinen, luotettava paloturvallisuus. Tämä lisäsi kustannuksia, mutta toisaalta sen vuoksi pankin johto arvioi rakennuksen paloturvallisuuden niin hyväksi, ettei se katsonut palovakuutusta tarpeelliseksi.

© Suomen Pankki

Päärakennuksen rakentaminen

Suomen Pankin päärakennuksen rakennustyöt käynnistyivät vuonna 1878 Kruununhaan Tallinmäellä sijaitsevalla tontilla. Nikolainkadun varrella oleva tontti oli lunastettu pankille vuonna 1875 noin 16 500 markalla.

Pankin päärakennuksen peruskivi muurattiin 13.5.1879. Pankkivaltuusmiesten puheenjohtaja Robert Montgomery piti tilaisuudessa puheen, ja peruskiveen kätkettiin peltirasia, jossa oli sisällä 20 ja 10 markan kultaraha, 2 ja 1 markan hopearaha sekä pergamenttirulla, johon on kirjoitettu Suomen Pankin perustamisen historia.

Toteutusvaiheessa kehkeytyi ristiriitoja. Rakennusylihallitus kieltäytyi jopa hyväksymästä alkuperäisiä piirroksia. Viraston keisarille lähettämässä kirjeessä epäiltiin rakennuksen lujuutta ja kestävyyttä tulta ja murtoja vastaan. Huomattakoon, että rakennusylihallituksen johdossa työskenteli sama Hampus Dalström, jonka suunnitelmat Suomen Pankin pääkonttoriksi oli aikaisemmin sivuutettu. Bohnstedt sinnitteli toimittamalla kaikki toteutukseen tarvittavat piirustuksensa Gothasta käsin mutta kieltäytyi Helsingin matkan vaivoista. Paikalla rakennustöiden toteutusta ohjaamaan palkattiin arkkitehti F. A. Sjöström, jonka kitkerä kritiikki Bohnstedtin suunnitelmia kohtaan on luettavissa pankin arkistossa säilyneistä kirjelmistä. Sjöström huomauttaa muun muassa, että saman huonetilan korkeus saattoi vaihdella Bohnstedtin eri piirustuksissa.

Rakenteet ja talon tekninen varustus toteutettiin suurimmaksi osaksi kotimaisin voimin. Rakentamista valvoi yli-insinööri Ossian Bergbom, ja teknisiä laitteita suunnitteli ja toimitti insinööri Gustaf Emil Berggren. Ilmeisesti molemmat ovat myös vaikuttaneet talon kattorakenteisiin ja muihin rakennusteknisiin yksityiskohtiin.

Päärakennus valmistui vuonna 1883. Sen lopulliset rakennuskustannukset kasvoivat noin 1,1 miljoonaan markkaan.

© Suomen Pankki

Päärakennuksen myöhemmät vaiheet

Gustaf Nyströmistä tuli 1890-luvulla Suomen Pankin luottoarkkitehti. Nyström suunnitteli vuosien mittaan joukon sivukonttoreita eri kaupunkeihin. Hän vaikutti myös pääkonttorin arkkitehtuuriin huomattavasti. Aluksi suunniteltiin etupäässä setelipainoa varten uusittava piharakennus. Tämä rakennus on myöhemmin purettu. Vuosina 1898–1900 kehitellyn suunnitelman mukaisesti päärakennuksen pienet sisäpihat rakennettiin umpeen ja alakertaan saatiin uusi amerikkalaistyyppinen turvaholvi, ”safe”. Samalla kun yläpohjaa paloturvallisuuden parantamiseksi vahvistettiin betonirakentein, yläkerrokseen syntyi entistä avarampi tilasarja. Keskeisen yleisöpalvelutilan ylle rakennettiin lasikatto. Jo Bohnstedt oli useissa muissa suunnitelmissaan osoittanut kiinnostusta lasikattojen kokeiluun. Säilyneistä kaaviopiirustuksista ja rakennusosien kustannustiedoista päätellen Suomen Pankin pääkonttorin sisätiloille aikoinaan niin tärkeä ja luonteenomainen lasikatto syntyi kuitenkin vasta Nyströmin suunnittelemana muutoksena.

Arkkitehti W. G. Palmqvist peri Nyströmiltä tämän kuoltua useita tehtäviä ja suunnitteli Suomen Pankin pääkonttorin seuraavan merkittävän muutoksen ja laajennuksen, jonka piirustukset ovat vuodelta 1922. Palmqvistin laajennussiipien julkisivut täydensivät Bohnstedtin rakennusta varsin harmonisesti. Lisäsiivet saivat kuitenkin väistyä seuraavassa perusteellisessa muutoksessa. Armas Lindgren osallistui myös 1920-luvulla kalustuksen suunnitteluun.

Vuoden 1944 pommitukset aiheuttivat tuhoja pääkonttorirakennukselle. Pommisirpaleiden jäljet näkyvät vieläkin Snellmanin patsaan jalustassa pankin edessä. Myös talolle merkittävä lasikatto tuhoutui tuolloin. Lasikatto korvattiin korjaustöissä umpikatolla.

Perusteellinen korjaus, muutos ja uusi entisiä huomattavasti suurempi lisärakennus rakennuksen länsipuolelle toteutettiin 1960-luvun alussa arkkitehti Harry W. Schreckin johdolla. Suomen Pankin pääkonttorista luotiin toimiva suuri virastotalo. Vanha Snellmaninkadun puoli korjattiin vanhaan asuunsa ulkopuolelta, mutta sisätiloihin tehtiin tässä ”täyskorjauksessa” varsin suuria muutoksia myös pintamateriaalien osalta, mistä olivat osoituksena uudet vaateliaat marmorilattiat.

Bohnstedtin rakennuksen yksityiskohtaiselle restauroinnille ei enää olisi luonnollisia edellytyksiä

Vuoden 1944 pommitustuhot
© Suomen Pankki

kaikkien muutosten jälkeen. Viimeisimmässä, vuonna 2006 valmistuneessa korjauksessa vanhan osan päätilasarjaan palautettiin osa sen aikaisemmasta, Bohnstedtin ja Nyströmin suunnitelmista periytyvästä läpinäkyvyydestä ja avaruudesta. Korjaus suunniteltiin arkkitehti Matti Nurmelan johdolla.

Kaikkien muutostenkin jälkeen Ludwig Bohnstedtin Suomen Pankin pääkonttorin arkkitehtuuri on koettavissa. Rakennuksen päävolyymi ja julkisivut Snellmaninkadun puoleisen etuaukion varrella ovat edelleen hallitsevassa asemassa. Sisätiloissa juhlava aula ja sen Bohnstedtille tyypillinen seinäjäsentely, varsinkin monumentaalinen pääporras ja osa ylä- eli pääkerroksen tiloista – niissä näkyy sekä Bohnstedtin että Nyströmin suunnitelmien jälki – ovat nytkin koettavissa. Koristeissa vilahtavat kirjaimet L B, eräänlainen arkkitehdin nimikirjoitus.

Lähteet

Kirjallisuus

Dieter Dolgner: Architektur im 19. Jahrhundert. Ludwig Bohnstedt, Leben und Werk. Weimar 1979.

Dagoberth Joseph: Geschichte der Baukunst des XIX Jahrhunderts 3/1. Leipzig 1910.

Bohnstedtin töistä Pietarissa mm. Pamjatniki Arhitekturij Leningrada, 1969.

Janis Krastins, Ivars Strautmanis: The Complete Guide to Architecture. Riga 2004.

Anders Åman, Architektur. Teoksessa Rudolf Zeitler: Die Kunst des 19. Jahrhunderts. Berlin 1966.

Pekka Leskelä: Sairaalarakentaminen Helsingissä 1800-luvun jälkipuolella. Seminaarityö. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtuurin historia. 1988 (julkaisematon).

Hugo E. Pipping: Paperiruplasta kultamarkkaan. Suomen Pankki 1811–1877. Helsinki 1961.

Hugo E. Pipping: Kultakannan turvissa. Suomen Pankki 1878–1914. Helsinki 1969.

Eeva Maija Viljo: Suomen Pankin rakennus arkkitehtuuriperinteddn murrosvaiheen kuvastajana. Näyttelyluettelossa Rakennushallitus 1811–1986 175 vuotta. Suomen rakennustaiteen museo 1986.

Eeva Maija Viljo: Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide. Teoksessa Ars Suomen taide 4. Keuruu 1989

Suomen Pankin arkisto

Kiinteistöarkiston Piirustuskokoelmat.

Johtokunnan arkisto:
Bankfullmäktiges Protokoll och Bref 1870–.

Pankkivaltuusmiehille saapuneet asiakirjat 1876–.

Handlingar tillkomma vid landtdagen i Helsingfors år 1885.

Muita säätyjen pankkivaltuusmiesten kertomuksia ja pankkivaltuuskunnan mietintöjä.

Suomen Pankki
Snellmaninaukio
PL 160, 00101 Helsinki
Puhelin 09 1831 (keskus)
Puhelin 09 183 2626 (viestintä)

Suomenpankki.fi
Eurojatalous.fi
Rahamuseo.fi
Eeuro.fi
Kansakunnanomaisuutta.fi

© Suomen Pankki 2017